

A TÓT NACIONALIZMUS ELŐRETÖRÉSE

*Rázus működését csehek és tótok harca a Mattodban, tót népgyűlések,
a Malypetr-kormdny*

LÉLEKBEN és szívben ma is csehek és tótok között olyan nagy a különbség, — írja a tót nemzeti párt lapja¹ — „mint a stratoszféra és a tenger mélysége között“. Ez a nyilatkozat mindennél világosabban jelzi, hogy a tótság immár felébredt évtizedes illúzióiból, melyeket a cseh-tót egységet illetően az új államalakulásban táplált. Figyelemreméltó jelenség, hogy a tót nacionalizmus újjáébredését nem azok a politikai faktorok sietették, akik az autonomizmus érdekében csináltak évek óta hol élesebb, hol enyhébb, egyszer ellenzéki, más alkalommal opportunista pártpolitikát, hanem az a tót ifjúság, mely a cseh-tót és cseh iskolákban csehofil szellemű nevelésben részesült. Ezt az ifjúságot nem béklyózza le az államfordulat előtti időszakból származó elfogultság a cseh törekvések, a cseh mentalitás, a nagycseh tervek megítélésénél. Nem volt ennek az ifjúságnak festettüvegű romantikus korszaka, mely a cseh-tót nemzetegységben a „tót nemzeti“ messiási jövőt tisztelte és vakon hitte, — ez az ifjúság a jelenné vált megálmodott jövőről ma úgy saját sorsán, mint szüleinek szegénységén és gondjain, a tót nemzedékek mellőzöttségén, hideg realizmussal meg tudja már állapítani, hogy mindaz, amit a most öregebbé vált előbbi nemzedék a cseh-tót nemzetegység nagy tót nemzeti és egzisztenciális eredményeiről és gyümölcseiről szónokolt, amire őket iskolákban és egyetemeken ebben a tekintetben tanították, szemfényvesztésnél nem egyéb, — mert az élet, a tót nemzet élete, mást mutat.

Letagadhatatlan jelek vannak azonban arra nézve, hogy a feltörekvő tót ifjúság ezeket a tót nemzet súlyos helyzetéért felelőssé teszi és a tót közéletből ki akarja szorítani. Az ifjúság megérezte, hogy a nemzeti lét és a korszellem más irányokat és más energiát követelnek, mint amilyent a cseh-tót nemzetegység tót exponensei a tótságra diktáltak. A nemzeti létkérdés, a nép egzisztenciális problémái, a terület teljes gazdasági lerombolása, a nemzeti kultúra lemorzsolódása — az általános nemzeti pusztulás nyomasztó hangulatát idézte elő a tót népterületen. Ebben a hangulatban gyökerezik a tót ifjúság meggyőződése, mely ebből a rettenetes zuhanásból az egészséges nacionalizmus segítségével nemzeti eszméltre térítést kísérel meg. Azok a tót politikusok, akik az elmúlt félévben a cseh-tót nemzetegységességi rendszerrel erőteljesebben szembeszálltak, minden bizonnyal a néphangulatnak, a már érett ifjúság véleményének felismerésével sodortattak gyorsabb és elszántabb tempóra.

¹ „Národnie Noviny“ 1932 febr. 19.

Így mindenekelőtt Rázus Márton, a tót nemzeti párt vezetője, akinek ellenfelei szemére vetik azt, hogy jó költő és így szerintük nem is lehet jó politikus. Az idő fogja majd ezt eldönteni. A Rázus által követett offenzívebb tót nemzeti politika természetesen nem maradt hatás nélkül a másik tót ellenzéki pártra sem. A tót néppárt, melynek élén Hlinka áll és amely az utolsó években opportunisták taktikát követett és csupán az autonomizmus elvi kijelentéseire szorított, kénytelen a Rázus által diktált irányban és módon, tehát gyorsabb tempóban, ellenzékibb hangon dolgozni, nehogy lemaradjon. Rázus a cseh-tót nemzetegység, a mai csehesítés, a esdi hegemonia határozott ellensége, aki azonban a cseh-tót egységes államnak szentinte minden erővel megvédendő bázisán áll és egy tót és cseh egymással megférő és kiegyező „államalkotó“ nacionalizmust tart szükségesnek.¹ Állandóan támadja a cseheket, a cseh expanzív törekvéseket, felháborodik a cseh egoizmuson, kíméletlenségen, kétségbeesik a tótság pusztulásán, a pauperizáláson, a kivándorlás okozta veszteségeken, a tót vezető és középosztály erkölcstelenségén és korruptségén stb., — ám megjavíthatóknak tartja mindazokat, akik nemzetét ma megrabolják nyelvétől, kultúrájától és élethelehetőségeitől. Megdöbbenő optimizmusában hiszi azt, hogy nemzetének ezen szipolyozói úgy a Morván innen, mint túl, számításaikat, terveiket el fogják dobni, mert ő a meggyőződés fegyverével képes lesz majd őket leszerelni, megszdíteni és ha egyszerre ledőlnek majd a cseh expanziós törekvések rohamoszlopai, a mord cseh oroszlánból békés házőrző komondor lesz. Majdnem apostoli naivitással hirdeti ennek az abszurd alakú és összetételű államalakulatnak létjogosultságát — ugyanakkor azonban kegyetlen haraggal boncolgatja és ostorozza a cseh állampolitikának az „államalkotó“ tótságon elkövetett bűneit.

Rázus jól tudja azt, hogy ha a csehek testvérnépükkel szemben a legkíméletlenebb elnyomási és nemzetpusztító politikát követik, úgy sokkal súlyosabb módszerekkel érvényesítik ugyanezt a politikát a köztársaság többi nemzetével, a németséggel, magyarsággal és ruténséggel szemben. Egy állam, mely a centrifugális erőket a kisebbségben levő, de a hatalmat gyakorló nemzet túltengő expanziós tendenciája révén rohamosan kitenyészti, pláne, ha ez az állam egy fiatal és nem a nemzetek kívánságára, hanem erőszakos hatalmi szóra létrejött képződmény — nem nézhet biztonságosan a jövőbe. Ennek ellenére még a csehellenes érzületű politikusok is az államkeret iránti nagy loyaltást hirdetik és ennek az államkeretnek garandáját a cseh-tót paritásos kiegyezésben mondják — azonban egy szóval sem említik a cseh-tót közjogi rendezés problémájánál az államkeretben élő nemzetek sérdmtdt és exisztenciális panaszait. Ez a hallgatás majdnem annyit jelent, mintha azonosítanák magukat a kormányrendszerek a magyar nemzetrészt dleni politikájával, mintha ez egy olyan ajánlkozásnál nem volna egyéb, amdy a cseheknek érthetővé igyekszik tenni azt, hogy a tót nemzeti kifejlődés szabadsága esetén a többi nemzet exstirpádója sokkal energikusabban, sokkal gyorsabban fog történni, mert hiszen a

¹ „Národnie Noviny“ 1932 március 26.

cseh expanzió elhárításához szükséges tót nemzeti defenzív erő fel fog szabadulni. Ha Rázus azt hirdeti, hogy nem kell szépíteni a dolgokat és legfőbb ideje, hogy megmondj a azt: „Szlovenszko a mostani politika mellett és vele együtt az egész köztársaság is vesztébe rohan!“ — akkor objektív megfontolással meg kellene állapítania azt is, hogy Szlovenszko és vele együtt az egész köztársaság, Közép-Európának ez a legsúlyosabban beteg része, nemcsak azért rohan a vesztébe, mert Prága csak a tótsággal szemben követ hegemonisztikus és erőszakos elnemzetlenítési politikát, melynek a nyelvi asszimilálás csupán egyik gyengéd fajtája, hanem mert sokkal súlyosabb módszerekkel teszi ezt a magyar és német nemzetrészekkel és a ruténséggel is. A köztársaságnak belső összeomlását nem fogja megakaszthatni az, ha a tót vezető réteg a csehekkel ismét egy alkut csinálna, melyet ismét csak a nép sínylene meg. A csehek a tót nemzetet az állam elnyomottjai közé degradálták. A tót nemzet ezen elnyomottak sorában áll és ezen elnyomottak szolidaritásában keresheti csak a tót nacionalizmus minden homályt kizáró újjászületését.

A tót nacionalizmus feléledését minden bizonnyal az olaszországi, németországi és magyarországi példák befolyásolták, hiszen Rázus is gyakran hivatkozik rájuk, velük szembehelyezvén a tótságon belül az államfordulat óta tapasztalt eszmei tévelygést, a nemzeti bázisnak a politikában és közéletben látható letöredezését, a divatoskodó világpolgárság megalománi áj át.² Amikor április 17-én a „Zivena“ nevű tót nőegyesület Breznóbányán ünnepi közgyűlésén Vansó Teréz és Podjavoxinska Ludmilla írónőket ünnepelte, akiknek tót nemzeti kulturális téren nagy érdemeik vannak, szózatot intézett a tót nőkhöz, melyben a tót nemzeti szellem hanyatlásáról panaszkodnak és többek között a következőket mondják:

„Sajnálattal és őszinte aggodalommal tekintünk azokra a viszonyokra, amelyek között úgy a mi jövőnk, mint az utánunk következő nemzedék jövője születik. A tót szellem államfordulat előtti tisztasága és a tótság nemzeti büszkesége ahelyett hogy magasra buzogna a kedvezőbb viszonyok között, aggasztóan bomladozik a lanyhaság, Önzés, az egyesek anyagiassága, a nemzetközi mérgezés folytán akkor, amikor Nyugat-Európa valamennyi környező nemzete ragaszkodik nacionalizmusához. Nem kutatjuk ennek okait, noha jól ismerjük azokat. De hozzátok szólunk, államunk és tót nemzetünk vezető férfiai: forduljatok vissza! Bennünket az izzó nacionalizmus szabadított föl s csak ez a szellem biztosít szabadságot számunkra és az utódok számára. Rothadt, az apák tradícióitól elidegenedett nemzet olyan fa, amelynek elvágják a gyökereit. Az első erősebb vihar ledönti. Több erkölcsöt követelünk a közéletbe és tradicionális tót nemzeti szellemet iskoláinkba. Arra kérünk titeket, tót férfiak, lehetséges, hogy az utolsó órában, mi, a ti asszonyaitok, hogy a benneteket megosztó különböző irányok ellenére is, egyesüljetek a nemzetetek iránti hűségben és ezen az alapon építsétek ki a többit, amint azt a német, francia, angol és egyéb nemzetek férfiai teszik.“³ Kétség és aggodalom a jövőért! Attól félnek, hogy a nemzethű tót nő munkája kárbaveszett, mert

... mi hivatásunkban csendben dolgoztunk, védelmeztük tűzhelyeinket, családainkat, a nemzet és állam részére új nemzedékeket nevelünk és hinni akarjuk, hogy ez a munka nem fog kárbaveszni. Ki garantálja azonban nekünk ennek biztosságát? Azok, akik eddig közéletünk szelle-

¹ „Národnie Noviny“ 1932 márc. 26.

² „Národnie Noviny“ 1932 március 25.

³ „Národnie Noviny“ 1932 április 20.

mét és irányát határozták meg, — mint ezt a szomorú jelen bizonyítja — nem megfelelőek erre. Végére nekünk, tót nőknek is már meg kell szólalnunk és pedig bíráló hangon. Meg kell védenünk hagyományos tót nemzeti és családi szellemünket, ha meg akarjuk akadályozni azt a bomlást, amelyről nyíltan ankéteznek és amely bennünket tönkremar.“

Ez a manifesztáció az 1932. év első és határozott tót nacionalista eseménye volt, melyben a csehofil centralista tót frakciók Rázus kezét látták. A vezető tót réteg erkölcsi hanyatlása és ezen megdöbbenő példának a köznépre való kihatása állandó tárgya Rázus írásainak. Rámutat, hogy a lelkeknek a legkülönbélebb személyi előnyökkel való megvásárlása irtózatosan megbosszulja magát:

„Ma leszegényített nemzetünk van, — írja — amely helyenként éhez és ezt tetézi még, hogy nincsenek ideáljai és hogy demoralizált.

Figyeljétek meg az intelligencia java részét, hogy mi után futkos. — Menjétek a nép közé és észre fogjátok venni, hogy mennyire szállta meg a minden áron való haszonlesés. Figyeljétek meg a tót írók és diákok java részét, hogy mennyire kokettálnak a divatos destruktív irányokkal, a világot át akarják alakítani, de a saját tót nemzetükért nincsen bátor-ságuk magukat exponálni.“¹

Irtóztos erkölcsi züllés képét rajzolják azok a tót nemzethű publicisták, akik szeretnék nemzetüket a mai súlyos helyzetből kimenteni. Szerintük Szlovenszko már nem egyszer szomorú és nehéz időköt élt át, azonban sohasem hagyták el vezető férfiai annyira, mint mostanában. A tót nemzet vezetői még sohasem húzódtak annyira félre, mint ahogyan ezt most teszik, még sohasem elégedtek meg ennyire üres szalmacsépléssel, mint ahogyan ez most történik,² pedig a köztársaság prognózisa igen sötét. Nincsen ok a reménykedésre és bizalomra, — a tót nemzet tétlenül és bódultan nézi az általános bomlást.

„Nálunk Csehszlovákiában — írja egy tót publicista — a lopás, sikkasztás, politikai stréberség, megvesztegetés, politikai lelkiismeretlenség és becstelenség olyan közönséges dolgok, akár a nap és az éj.

Ki okozta nálunk ezt a rettenetes erkölcsi hanyatlást, a lelkiismeret és a becsület ezen válságát?

Elsősorban a politikai pártoknak machinációi a szavazatokért folyó küzdelemben, azután maga az állam és igazgatási szervei, melyek helyenként rendkívül igazságtalanul bánnak a lakossággal. A politikai pártok behurcolták a lakosság közé a megvesztegetést, a stréberséget, a lelkek és a lelkiismeretek vásárlását és hogy ezt megtehessék, finánciális eszközökröl kellett gondoskodniok úgy, ahogyan lehetett és amikor ez legtöbbnyire csak úgy volt lehetséges, hogy az állampénztárt meglopják, hát meglopták az államot. Azonban az állam sem maradhatott pénz nélkül, aminek következményei lettek a horribilis adók stb. stb.“³

Ezek a riasztó írások nem maradhattak minden hatás nélkül, amint ezt a tótság legfelsőbb irodalmi és tudományos egyesületében, a „M a t i c á“-ban lejátszódott események és a miattuk még most is folyó éles harc mutatja. Cseh részről a kérdést úgy állítják be, mintha ez a tudományos és irodalmi egyesületnek a napi politika sorába való leráncigálása lenne és mintha ez a „szeparatista“ tót tendenciáknak az eddig zavartalan cseh-tót együttműködésen alapuló tudományos fórumokra való betolakodását jelentené, holott ez nem más, mint a tótságnak kétségbeesett védelmi és elhárító kísérlete nyelvének elcsehesítése ellen. Elfajtott haraggal és sokszor tehetetlen dühvel kénytelen a tót nemzet eltúrnai azt, hogy saját országában, saját területén tudományos intézményei, főiskolái és egyesületei cseh vezetés alatt mint hamisítják

¹ U. o. 1932 március 26.

³ U. o. 1932 április 23.

⁴ U. o. 1932 május 7.

meg történelmét, nyelvét, irodalmát, mint inficiálják idegenek által, idegen szellemben és idegen földön készített tankönyvekkel ifjú nemzedékeit és elképedve kénytelen tapasztalni azt, hogy az iskolából kikerülő fiatalság egy teljesen elrontott cseh-tót vegyüléknyelven beszél és hogy nem tud sem csehül, sem tótul. Ez mindenesetre annak a könnyelműségnek a következménye, mellyel a tótság az iskolai szervezést a cseheknek majdnem egészében átengedte és a cseh elemnek a tanerői állásokat minden meggondolás nélkül kiszolgáltatta. Annak ellenére, hogy ma már elegendő tót középiskolai tanári matéria áll rendelkezésre és hogy a csehek által emlegetett kiségitő és átmeneti időszak már elmúlt, a szlovenszkói középiskolai tanárság nemzetiségi megoszlása a következő: 671 cseh tanár, 284 tót, 90 magyar, 76 német és 8 rutén, százalékos arányszámban pedig 60% cseh, 25% tót, 8% magyar, 6% német. Ezek az adatok mutatják legprecízebben, hogy a tót nemzet jövőző vezető rétegének nevelése túlnyomórésztben idegenek kezében van. Hozzá kell fűznöm még azt is, hogy a tót tanárok nagy hányada a cseh-tót nemzetegység alapján állva, szintén nem kultiválja a tót nemzeti szellemet és a tót nyelv tisztaságát. És éppen úgy, miképpen iskolai téren a tótság meggondolatlan és minden politikai érzéket nélkülöző vezető rétege saját maga segített saját fészkebe elhelyezni és pedig az anyagi jólét nagy kényelmébe a cseh kakuktojásokat, ugyanúgy cselekedett más, így tudományos téren is. Ennek a botor eljárásnak a tót nemzeti életre kiható, súlyos következményei el nem maradhattak.

Amikor az államfordulat után a magyar kormány által régen felosztatott „Maticá“-t ismét megszervezték, ebben a munkában természetesen a csehek igyekeztek vezető szerepet játszani, hogy a vezető tót irodalmi egyesületben döntő pozíciókra tehessenek szert és nagyobb tudományos képzettségükkel az egyesület működését a cseh-tót nemzetegység irányába tereljék. Mindenekelőtt a nyelvtudományi osztályt vették birtokukba, mert ez a cseh-tót nemzetegység kiépítése céljából részükre igen fontos volt. Szlovenszkón 1902 óta a Czambel Samu dr. által készített tót helyesírási szabályok voltak mérvadók,¹ ezeket fogadták el kisebb eltérésekkel mindenütt. Czambel a tót irodalmi nyelv tradícióihoz híven a középtót nyelvet vette továbbra is alapul és a cseh befolyástól való további eltérést forszírozta. Az államfordulat előtt, 1915 és 1916-ban, Skultéty József dr. sajtó alá rendezte ezen helyesírási kézikönyvnek második, illetve harmadik kiadását és a tót nyelvnek a csehizmustól való megtisztítását, ha nem is jelentősen, de mégis továbbfolytatta. Az államfordulat után a csehizmus hullámai minden gát nélkül döntötték a tót nyelvterületet. Az eddig majdnem egységes tót helyesírásnak végső kikristályosodásban levő képződményét a cseh beözönlés teljesen szétverte. Minden szlovenszkói iskolában más nyelven, más helyesírással tanítottak. A cseh tanárok nem tudván tótul, a tót nyelvbe kényük kedvükre sok cseh beszédrészt és szóalakat hoztak be — a kevés tót tanár pedig a cseh-tót nemzetegység eszméjének bódulatában és stréberségükben, tudatosan szintén csehes nyelvű allü-

¹ „Rukovät spisovnej reci slovenskej.“

röket vett föl. Misem volt kívánatosabb Prága részére, mint ez a nyelvi zavar, mert reámutathattak, hogy tulajdonképpen nincsen is tót irodalmi nyelv és ha van ugyan tót irodalom, nyelvét még csak ezután kell megalkotni.

Mikor 1919-ben az újjáalakult „Matica“ első ülését tartotta, elhatározták, hogy egy tót helyesírási szótárt a szükséges helyesírási szabályokkal fognak kiadni. Az 1920-ban megalakult nyelvészeti osztály határozatot hozott, mely szerint felír a közoktatásügyi miniszterhez, bízva meg a prágai cseh tudományos akadémiát a tót helyesírási szabályok elkészítésével és a munka elvégzése után az akadémia tanácskozza meg az egész helyesírási kérdést a „Maticá“-val. A nyelvészeti osztály élén Zubaty dr. prágai cseh egyetemi tanár halála után Vazny Václav dr., pozsonyi cseh egyetemi tanár állt, tagjainak javarésze cseh és csehofil szellemű volt. A nyelvészeti bizottmány munkája iránt, mely igen lassan haladt előre, a tót nemzet körében általános bizalmatlanság mutatkozott, mert Chaloupecky, Frazák, Weingart cseh egyetemi tanárok működése, akik javarészt a cseh-tót problémával foglalkoztak úgy tudományosan, mint publisztikailag, eléggé figyelmeztette a tót közvéleményt arra, hogy mit is várhat olyan helyesírási szabályoktól, melyek cseh műhelyből kerülnek ki. Itt-ott egyes helyesírási kérdések felett vitatkoztak ugyan, általánosságban azonban — bár bizalmatlanok voltak a tótok — hallgattak és csak akkor ocsúdtak fel, amikor a cseh-tót nemzetegyesítés legelvakultabb ágense, Stefáne Antal dr. 1931-ben örvendezve konstatálta, hogy az új helyesírási szabályok az első jelentős lépést teszik a cseh-tót nemzetegyesítés terén.¹ A „Matica“ nyelvészeti szakosztályának elnöke 1931 márciusában² az új helyesírási szabályokról közölte ugyan, hogy ezek a tót helyesírási tradíciókkal nem szakítanak és hogy, mint ezt sokan várták, nem lesznek forradalmi változások a helyesírás lényegében — a felébresztett bizalmatlanságot élesztette a beavatottak előtt ismert tény is, hogy a cseh Vazny és a tót Skultéty között a helyesírási szabályokra nézve ellentétek merültek fel. A nyelvészeti szakosztály 1923 óta dolgozott a helyesírási szabályokon és szótáron. Kétségtelen az, hogy a cseheket az a szándék vezette, hogy a tót helyesírást a cseh helyesíráshoz közel hozzák. Az államfordulat utáni időben úgy Srobár, mint Stefáne, közoktatásügyi miniszterségük alatt kiadtak erre vonatkozó rendeleteket. A minisztérium ki is nevezett egy bizottmányt, mely e kérdést szabályozza, — a helyesírás reformjának kérdése azonban mégis a prágai akadémiával együttműködő Mátkához került vissza. A prágai államnyomdában kiadott munkáról még annak forgalombahozatala előtt igen mérsékelt hangú kritika jelent meg Bartek Henrik dr. tót tanár tollából, aki maga is a nyelvészeti szakosztálynak tagja volt² és aki kifogásolta azt, hogy az új helyesírás már eltér a középtót nyelvi bázistól, olyan neologizmusokat hozott be, melyek feleslegesek voltak, mert az élő nyelvre kellett volna támaszkodni, a kettős alakoknak olyan tömegét hozta be,

¹ Fr.V. Pelinka: Pravidlá slovenského pravopisu. — „Prúdy“ 1931,8—10 füzet.

² Vádav Vázny: O vydani prvých uradních „Pravidiel slovenského pravopisu.“ — „Slovenské Pohľady“ 1931 3. füzet.

³ Bartek H.: Pravidlá slovenského pravopisu. — „Slovenské Pohľady“ 1931,9. füzet.

amely a helyesírás egységét illuzoriussá teszi és a cseh befolyásnak kaput nyit. Tényleg ez a szabályzat eliminált tót szóalakokat és helyet engedett cseh szóalakoknak. A tót nyelvből exstirpálni igyekezett a magyar és tót történelmi közös múltra vonatkozó szókincset, de helyet adott a germanizált cseh kifejezéseknek stb. Bartek szerint a kiadott munka csak átmeneti jelentőségű lehet, nem volt elégségesen végzett előkészítő munka és az egészből hiányzik az egységes principium. Ez a kritika mintegy bevezetője volt a meginduló nyelvharcnak, mely kétségtelenül a cseh-tót politikai és gazdasági életben tapasztalható ellentétekből is kapott élesítő erőt. A május 12-iki közgyűlésen megjelent harcrakészen mindkét tábor. Buday József dr. tót néppárti szenátor, a legnagyobb tót könyvkiadóvállalat, a Szent Adalbert Egyesület nevében (90.761 tagja van) indítványozta a kiadott, de a közgyűlés elé nem terjesztett és annak jóváhagyását nem bíró helyesírási szabályoknak az élő tót nyelv alapján és Stúr, Húrban, Hodza szellemében való revízióját. Mintegy vezető eszméül használta a „Zivena“ 1880 szeptember 6-iki következő határozatát:

„Mi tótok ugyan a nagy szláv nemzet tagjai vagyunk, azonban mindamelllett mégsem vagyunk a cseh nemzetnek kiegészítő részei. A csehek írjanak csehül, a tótok tótul!“

A közgyűlés az új választmányból kihagyta a cseh és csehofil szellemű tagokat, mint Vaznyt, Ulehlát, Stefáneket, Hermanskyt, Ivánkát stb. és csak tót nemzeti érzésű tagokat választott helyükbe. Azonkívül határozattá emelte 130 tót író és költő azon javaslatát, melyet a katolikus Szent Adalbert Egyesület és az evangélikus Transodus Egyesület is aláírtak, hogy a Matica válasszon egy a közgyűlésnek felelős négytagú helyesírási bizottmányt, melynek feladatául teszi, hogy két esztendő alatt készítse el az új tót helyesírási szabályokat. Vazny cseh professzor: „Itt nincsen mit keresnünk!“ — kifakadással otthagyta a közgyűlést — mire számos oldalról — „Isten vele, a viszont nem látásra!“ kiáltásokkal búcsúztatták. A közgyűlés után több fronton is megindult a heves sajtópolémia. Csehek és csehofilek támadtak a nacionalista érzésű tótokra. Ivánka Milán dr., a turócszentmártoni járási hivatalnál felelősséget adott be a „Matica“ határozatai ellen, Hodza Milán a „Maticá“-val szemben egy cseh-tót Stefánik-akadémiát akart alapítani. Slávik és Dérer miniszterek retorzióval fenyegetőztek, a cseh és csehofil tagok pedig kiléptek a „Maticá“-ból. Az ellenzéki táborból pedig azt hangoztatták, hogy ha már van „Matica“, úgy az ne legyen cseh-tót, de tót. Ez azonban egy kissé késő állásfoglalás, mert például a nyelvészeti szakosztálynak 8 cseh és 10 tót tagja volt, a tótok között azonban cseh beállítású „cseh-tót“ volt 7. Azonkívül tekintetbe veendő, hogy a csehek és csehofilek között volt 6 egyetemi tanár és 8 középiskolai tanár, tehát nemcsak számban, hanem tekintély szempontjából is fölényben voltak. A cseheknek ezt az elhelyezkedését maguk a tótok segítették elő.

A retorziós lépések rögtön mutatkoztak, a „Matica“ tót titkárát, Kleékót, aki középiskolai tanár, áthelyezték Turócszentmártonból. Weingart Milos dr., prágai egyetemi tanár, egyik cikkében azt ajánlotta,

hogy vonják meg a „Maticá“-tól az állami szubvenciót. Megkezdődött a tót ifjúságnak mindkét oldalról való megkönyékezése, ám ez tétovázás nélkül a tót nacionalizmus oldalára állt és a különféle diákszervezetek ilyen szellemben is hoztak határozatokat. A vitának főrésze azonban Vazny és Skultéty között játszódott le. Vazny Skultétynek kétszínűséget és hálátlanságot vetett a szemére, mert Skultéty nemcsak hogy elfogadta a helyesírási szabályokat, hanem azoknak 1931-ben védelmére is kelt. Skultéty válaszából látjuk, hogy a tót irodalomtörténet nesztora, a szakosztályban nehéz helyzetben leledzett. Békés úton, meggyőzéssel, Prágába irányított panaszokkal akart egy kompromisszumot létrehozni és követelte ezután a szabályoknak a közgyűlés elé való terjesztését, amit Vazny teljesen negligált és úgy látszik, Skultéty ezen erőlködés után majdnem deferált. Naivitással vagy talán cinizmussal vallja be Skultéty, hogy Vaznyt az államfordulat után azért fogadták be a „Maticá“-ba, mert szükségük volt reá, nem lévén filológusuk; mint-hogy Vazny ma nem érez velük és van filológusuk, nincsen már szükségük reá.¹ Azt hiszem, hogy a cseheknél is érvényesül majd a bibliai mondás, hogy abban pusztul el a bűnös, amiben vétkezett. A szőzögő szőszegés következtében pusztul el.

A „Maticá“ körül zajló vitából, mely azután a politikai élet porondjára vonult, szükségesnek tartom a tót nacionalizmus érveit Rázus Márton interpretálásában bemutatni. Azt vetették szemére, hogy ezzel az akcióval szeparatista célokat követ, a cseh-tót köztársaság épületét aláaknázza, a magyarok malmára hajtja a vizet és hogy a „Maticá“-ban való politizálás bűnéért ő felelős és — Skultéty, aki egy szóval sem szállt a politizálókkal szembe. Rázus a cikkek egész sorával felelt.

Nemzeti életjogaik szimbólumát szerinte anyanyelvükben tisztelik és nyelvi egységbe, mely a pusztuló tótság sebeit hímes takaróként befedné, soha bele nem egyezhetnek. Éles disztinkcióval megállapította azt, hogy a nyelvi közeledést úgy megoldani, hogy a cseh nyelv féltékenyen megmarad alapelvei mellett, míg a tót nyelvet átfomálják — nem egyéb politikai lingvisztikánál, mert a cél kétségbevonhatatlanul politikai és nem nyelvtudományi — tehát ez a módszer vitte be a „Maticá“-ba a politikumot. Cseh részről természetesen azt jósolták a tótoknak, hogy ha ezen az úton maradnak, el fognak pusztulni.

A TÓT NACIONALIZMUS a Matica-ügy után, látván a Prágából és Pozsonyból dirigált koncentrikus cseh és csehofil támadásokat, intenzív szervezkedéshez fogott. A tót nemzeti párt és a tót néppárt között egy bizonyosfokú együttműködés fejlődött ki. Ennek egyik első kifejezése az 1932 június 5-iki besztercebányai népgyűlés volt, melynek rezolúciója az összes tót nemzeti és gazdasági sérelem jóvátételét követelte.

Június 25—26. napjain a tót ifjúság Trencsénteplicen Szlovenszko életkérdéseivel foglalkozó nagygyűlést tartott, mely majdnem egyhangúan a federalizmuson alapuló autonómia mellett és a prágai centralista rendszer ellen foglalt állást. A tanácskozás tárgyai a következő tételek voltak:

1. Az uralkodó társadalmi rend kérdésében való állásfoglalás.

¹ „Národnie Noviny« 1932 május 18.

2. Szlovenszko helyzete a köztársaságban gazdasági és politikai tekintetben.

3. Szlovenszko kulturális helyzete.

4. A tót közélet mai irányításának kérdése.

Az elhangzott referátumok és hozzászólások tömegéből idézzük a következő megállapításokat:

„Az autonómiának az alkotmányba való beillesztését akarjuk í Mi az autonómia? Az autonómia Szlovenszkonak a csehszlovák köztársaságba való beillesztése föderaliztikus alapon, oly módon, hogy a tót nemzet természetes fejlődése biztosítva legyen.“

„Itt közöttünk senki sem beszél a centralizmusról. Nem találtatott ember, aki védelmébe merné venni a centralizmust, hiszen senki sem akarta referátumul vállalni védelmezését. Mindannyian kivétel nélkül ellene vagyunk.“

„A szlovák nemzet létezik. Erről kár többet beszélni. A fejlődés az autonómia után kiált. A regionalizmus a legislatív hatalmat az egésznek hagyja meg. A föderalizmus a törvényhozói hatalom megosztását jelenti.“ „A centralizmus az állam egyes territóriumait más territóriumok kárára, nevezetesen a mi kárunkra protezsálta. El kell ítélnünk nem csupán a centralizmust, hanem azokat az embereket is, akik nálunk a centralizmust csinálták. Ha a tót centralisták Szlovenszko érdekeit védelmezték volna, nem jutottunk volna odáig. Nem lennénk annyira a centralizmus ellen és talán ez az autonomista mozgalom sem lenne lehetséges.“

„Öszintén a cseh-tót állam egysége mellett állunk, azonban éppen azért, mert ezt az egységet fontosnak tartjuk, a tót és a cseh nemzet egyenjogúságát követeljük és ezt csakis a politikai autonómia tudja részünkre biztosítani.“

„A cseh nemzet expanziója ellen védekeznünk kell. Stefának állandóan hangoztatja az államhatár hosszúságát, hát ezzel az érvel akarja ő a cseh-tót egység fikcióját megvédeni? Jól van, de ki fogja védeni ezeket a határokat, ha a népnek nem lesz kedvére való, hogy megvédje saját elnyomatását, szegénységét és jogtalanságát? Ki fogja a határokat megvédeni, ha a népnek nem adják meg, ami jár neki és ha a tótok itt elégedetlenek?“

„Mi az autonómia és nem a regionalizmus mellett vagyunk. A regionalisták érvelése, hogy az autonómia esetében önmagunkra lennénk hagyva, míg a regionalizmusban módunk van a csehektől visszavenni azt, amit tőlünk elvettek, ez nagyon illuziórus. Mi semmi egyebet nem akarunk, csak azt, hogy továbbra ne vegyék el azt, ami a miénk!“

„Ha a csehek meg akarják őrizni az államot, adják meg nekünk az autonómiát, mert különben az egész állam jövőjét kockára teszik. Mi nem akarunk forradalmat, tehát ne kergessenek bennünket ebbe bele!“¹

Az egész népgyűlés egyhangúlag elítélte a centralista rezsimet és kitűnt, hogy a tót ifjúság teljes egészében autonomista, a nézetek csupán fokozatokban térnek el egymástól, egyesek szükségesnek tartják a foederalizmust, mások viszont egyelőre megelégednek a törvényben biztosított teljes regionalizmussal. A trencsénteplici gyűlésen megjelentek a centrálista párt vezető emberei, Srobár, Hodza, Stefának, Ivánka, Stunda, Medveczky L. stb. Némelyikük megkísérelte a felszólalást, de a gúnyos közbekiáltások özönében a fenyegető hangulatban kénytelenek voltak elhallgatni. A hangulatra jellemző volt, hogy a gyűlés cseh felszólalásokat nem akart tűrni.

A gyűlés után mindenekelőtt Dérer támadt az ifjúságra. A „trencsénteplici fiatal szájhősöknek“ figyelmébe ajánlotta, hogy tanuljanak az öregektől, akik szintén voltak valamikor fiatalok, de sohasem tették meg azt, hogy ha az öregeket meghívták, nem engedték volna szóhoz őket és akik minden anyagi támogatás nélkül a magyar elnyomás idején

¹ „Slovák“ 1932 jún. 28—29.

nem beszéltek, de cselekedtek és dolgoztak. Derer kicsinyléssel nyilatkozott „a fiatal doktorok lármájáról” — Hodza viszont felhasználta az alkalmat, hogy Prágát megjijessze.

Cseh és csehoofil tót politikai körökben a trencsénteplinci gyűlés kétségtelenül megdöbbenést keltett és Hodza már akkor kezdte az előrelátó tót nacionalizmus leszerelésére sakkba tett személyét a Hradzsinnak ismét felkínálni, ami hosszú huzavona után el is fogadtatott. Alig hiszem azonban, hogy a tót nacionalizmust az ismert ravasz módszerekkel és korrumpálással el fogja tudni hallgattatni, mert egyrészt a tót nacionalizmus, különösen, ami az ifjúságot illeti, már nem szorítkozik egy szűkebb körre, másrészt a köztársaság gazdasági és pénzügyi helyzete sem teszi lehetővé ma a korrupció mértéktelen további fecsérléseit. A tót ifjúság a trencsénteplinci gyűlés után Trencsénbányában, Iglón, Nagyatpolcsányban is rendezett kisebbséget, azonban hasonló szellemű gyűléseket.

1932 október 16-án a tót néppárt és a tót nemzeti párt Zólyomban népgyűlést tartottak, melyek rezolúciója egy manifesztumban foglaltatott össze. A manifesztum következő szakaszai érdemelnek figyelmet:

„Nemcsak felszabadított, de szabad nemzet is akarunk lenni, ősidők óta tót nemzet voltunk és a jövőben is az akarunk maradni. Kijelentjük, hogy „cseh-tót” nemzetet nem ismerünk; „cseh-tót” nemzet nincsen. A nézet, mintha a tótok csehek lennének és a csehek tótok, nem felel meg az igazságnak. A tótok sohasem voltak csehek és a csehek sem tótok. Bizonyítja ezt eltérő múltunk, nyelvünk és mentalitásunk“.

„Élni akarunk, mi tótok, egy saját, szabad életet. A tót nemzet a közös köztársaságban nem egyenjogú a cseh nemzettel, nincsenek saját politikai jogai, nincs uralmon, de uralom alatt áll“.

„Szlovenszko pusztul, nemzetünk kétségbeesett helyzetben van. Ha valamennyien, mi idehaza és ti külföldön, dolgozni fogunk, ha összefogott és szétválaszthatatlan kezekkel nekilátunk, lehetetlen, hogy a politikai szabadság pillanatai reánk ne virradjanak. Gondoljuk meg, egyesülve győzünk, szétforgácsolva elbukunk“.¹

A népgyűlés a katolikus és evangélikus nemzethű tótság testvéri összefogása volt. A katolikus Hlinka és az evangélikus Rázus összefogása szimbolizálta a szövetséget, mely hivatva lenne a tót nemzetet súlyos helyzetéből kimenteni. A csehek sokkal élesebb és radikálisabb eredményeket vártak ugyan a zólyomi gyűléssel kapcsolatban, a manifesztációk tartalma mégis mély megrökönyödést keltett, mert az elhangzott beszédek szintén a legpesszimistikusabban nyilatkoztak Szlovenszko jövőjéről és így közvetve, a mostani centralizmus fenntartása esetében, a köztársaság jövőjéről. Mindez tulajdonképpen Rázus politikai véleményének a politikai vezércikkek keretéből a politikai tettek porondjára való elszánt felvonulása volt. Pusztulás és összeomlás vár Szlovenszkóra, ha nem védekezik, hirdeti a „breznói apostol“, ahogyan gúnyosan ellenségei nevezik:

„Szlovenszko védekezz! Ezt kiáltom Hozzád tiszta lelkiismeretből. Védekezz, amíg alkalmad van, mert eljőhet az idő és talán előbb, mint gondold és már késő lesz. A cseh-német politika véglegesen becsapott Téged, Néked nincsenek független tót agráriusaid, mint amilyen németekkel Spina miniszter bír, nincsenek független tót szociáldemokratáid,

¹ „Slovák“ 1932 október 18.

mint amilyenek felett Czech miniszter rendelkezik. Gondolkozzanak csak efelett legjobb koponyáid, akik tudják, hogy ez politikailag mit jelent és kétségbe kell esniük, ha van bennük egy szikrányi lelkiismeret — a jelen felett, különösen pedig a szociális szempontból amúgy is igen gyenge tót fajtának jövője felett! Talán annak a néhány száz tót családnak elért előnyei, amelyek az államfordulat óta koldussorsukból kivergődtek, letakarhatják-e a tót politikusok katasztrofális kudarcait!“¹

A zólyomi gyűlés ellen csehofil részről Hodza és Srobár nyilatkoztak a legélesebben. Hodza, hogy a következő kormányban való possibilitását lehetővé tegye, az agrár akadémikusok tót osztályának közgyűlésén beszédet mondott, melyben bizonyítani igyekezett, hogy létezik cseh-tót nemzet és ennek élő objektív előfeltétele: az etnográfia és a nyelv.

Srobár viszont azzal az elcsépelet érvel dolgozott nyilatkozatában, hogy a manifesztáció csak a magyar revizionista politika malmára hajtja a vizet és Budapesten ismét jogosulatlan reményeket fog feléleszteni. A cseh és cseh-tót támadásokkal szemben a Hlinka—Rázus front még szilárdan áll. Hlinka most ismét erősen az autonomista követelés mellé kötötte magát — úgy látszik, a Malypetr kormányból való kimaradása, vagy a Rázus-párttal való együtthaladása készletti erre.

A tót nacionalizmus ez előretörése hatással volt a már egy esztendő óta lappangó és végül októberben bekövetkezett kormányválságra is. Az Udrzal-kormányt az agrárpárt vezette. A pártban azonban egyenetlenség tört ki. Stanek és Hodza palotaforradalmat igyekezett Udrzal ellen szítani. Ezzel parallel viszont az egész kormánykoalícióban állandó súrlódások voltak. A szociáldemokraták és a cseh néppártiak az agrárpártot ki akarták szorítani a kormányból, ami azonban nem sikerült. Hosszas tárgyalások és alkudozás után az agrárpártban kompromisszum jött létre, az Udrzal garnitúra visszalépett és helyébe került Malypetr János dr., Hodza Milán dr. és Bradac Bohumir. A kormányválság megoldását siettették a súlyos gazdasági helyzet és a szlovenszkói kérdés. Hodza Milán dr., aki 1929 óta mint kegyvesztett politikus, mindent elkövetett, hogy ismét miniszter lehessen, — valószínűleg azt a feladatot vállalta, hogy Prágának ismét szállítani fogja a megszélidített tót néppártot — mint tette ezt 1926-ban és majd rendet teremt Rázusékkal is. A Malypetr-kormány programjába vette természetesen az államháztartás egyensúlyának helyreállítását, a személyi kiadások jelentős leszállítását és valószínűleg jövőre nemzetgyűlési választásokat fog kiírni, mert hiszen ismét belügyminiszter Cerny János dr., aki már hatodízben az és rendszeren ő szokta intézni a választásokat. A nemzeti demokratapárt mindenképpen azon fáradozott, hogy a Hlinka-párt helyet kapjon a kormányban; vájjon melyik félen múlt, hogy ez nem következett be — ezt egyelőre nem tudni.

A koalíció összetételében változás nem történt, összekovácsolja a különböző pártokat a korrupciós pártügyek nagy száma. Amikor a tervbe vett fizetésleszállítások ellen tiltakozó állami tisztviselők bizottsága október 27-én felkereste Masarykot, ez a következő lesújtó nyilatkozatot tette előttük:

¹ „Národnie Noviny“ 1932 augusztus 13.

„A múltban nagy hibákat követtünk el, amelyek megismétlésétől óvakodnunk kell. A jelenlegi rendszer megváltoztatása sürgős szükséglet képez és ugyancsak könyörtelenül küzdeni kell a korrupció ellen, akár hivatalnoki korrupcióról, akár politikai korrupcióról van szó. Ebből sokkal több van, mint gondoltuk. A korrupció mindkét fajtáját gyökerestől ki kell irtanunk, legyen ez elsősorban a közalkalmazottak feladata, akik ezen a téren értékes szolgálatokat tehetnek. De mit tehetek én? Az alkotmány rendelkezései alapján közvetlenül be nem avatkozhatom a dolgokba. Én mindent nem tudhatok, azonban az állami alkalmazottaknak mindent kell tudniok. Súlyos helyzetben vagyok, mert senkim sincsen, akit az államügyek vezetésével megbízhatnék és ezeket valakinek mégis csak át kell vennie. Hiány van olyan személyekben, akik céltudatosan végrehajtanák az állami programot. Elégedetlenség uralkodik a politikusokkal szemben és nagy megbízhatatlanság áll fenn.“

Jellemző fényt vet a helyzetre, hogy az államfő kénytelen ezt bevallani és panaszkodni afelett, hogy nincsen akiben megbízhatnék. De hát Masaryk maga hívta életre ennek a korrupciónak ártalmas szelmeit — nehéz őket most visszaüzni. Hlinka András legutóbbi nemzeti gyűlési beszédében említette éppen azt, hogy Masaryk az államfordulat után, amikor visszaérkezett, az amerikai tótok gyűjtéséből súlyos milliókat osztott szét „szegény“ cseh-tót politikusok között, így például Srobár is egymillió koronát kapott és ezen fürdőreszvényeket vásárolt. Most folyik a Strbrny-féle második per, melynek folyamán a legsúlyosabb korrupciós esetek kerülnek szóba. Az agrárpártnak, a szociáldemokratáknak, a cseh szocialista pártnak, a nemzeti demokratáknak, a cseh néppártnak, az iparospártnak — mind vannak saját korrupciós afférjaik.

Tagadhatatlan az, hogy a szlovenszkói lakosság nagy része még személyes tapasztalatok alapján ebből a szempontból össze tudja hasonlítani a mai rendszert a magyar érával. A lakosság nem felejtí el, hogy a csehek legtöbbje

„bakancsban jött Szlovenszkóra és nadrágját a háborús időkben származó vikkalgamasnival kötözte össze. Itt megtollasodtak és minden jólét elérése után, amelyről Hercegovinában nem is álmodtak, nagybirtokosok, földesurak, vadászterületek tulajdonosai lehettek. A földbirtokok továbbra is urak kezében maradtak, csak hogy míg az urat azelőtt Rákóczinak, Zichynek, Forgáchnak, Eszterháznak, Pálffynak hívták, addig ma valamivel közönségesebb neve van. Ezért nem is volt ez tulajdonképpen földreform, itt csak a malomkövek cserélődtek fel. A gabonaszem állandóan a régi maradt, csak hogy valamivel silányabb.“¹

A tót nacionalizmus reprezentánsa, Rázus Márton, a népet fenyegető pusztulást ebben a csehek által okozott erkölcsi züllésben is látja és Szlovenszkó autonómiájáért már azért is küzd, hogy népének a cseh méreg általi folytonos inficiálását megakadályozza. Vájjon azonban ez egy cseh-tót államkeretben koncedált autonómia esetében lehetséges lesz-e, vájjon a cseh-tót nemzetegységesítés akciójával szemben elégséges védőgát-e egy autonómia — ez nagyon is kétséges.

STEIER LAJOS

¹ „Národnie Noviny“ 1932 július 29.